

Nr 95.

Ankom till riksdagens kansli den 15 maj 1925 kl. 4 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående vissa småskollärares och småskollärarinnors rätt till löneturs- och tjänsteårsberäkning.

(2:a avd.)

* Uti en inom andra kammaren av herrar *A. Wallerius* och *O. N. Olsson* väckt motion, nr 60, har hemställts, att riksdagen måtte besluta, att examinerad småskollärare eller småskollärarinna, som tjänstgjort såsom vikarier i den egentliga folkskolan, får räkna sig denna tjänstgöring till godo vid löneturs- och tjänsteårsberäkning.

I avseende å de av motionärerna till stöd för förslaget anförda skäl hänvisar utskottet till motionen.

Utskottet har i vederbörlig ordning från skolöverstyrelsen inhämtat yttrande över berörda motion, vilket yttrande såsom bilaga åtföljer detta utlåtande.

På de av skolöverstyrelsen anförda skälen tillstyrker utskottet en bestämelse av det innehåll, att lärare vid småskola, lärare vid mindre folkskola och biträdande lärare vid folkskola må för uppflyttning i högre lönegrad tillgodoräkna sig den tid han uppehållit vakant folkskollärartjänst, och hemställer förty,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes utfärda bestämelse av ovan angivna innebörd.

Stockholm den 15 maj 1925.

På statsutskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.

Närvarande: Se under utlåtande Nr 90.

Till Riksdagens statsutskott.

Genom nådig remiss den 20 mars 1925 har skolöverstyrelsen fått sig anbefallt att avgiva av statsutskottet begärt yttrande över en inom andra kammaren av herrar A. Wallerius och O. N. Olsson väckt motion (nr 60) angående vissa småskollärares och småskollärarynnors rätt till löneturs- och tjänsteårsberäkning. I anledning härav får överstyrelsen anföra följande.

Enligt § 10 mom. 4 i nådiga kungörelsen den 16 september 1918 (nr 760) angående avlöning åt lärare vid folk- och småskolor samt statsbidrag till sådan avlöning äger lärare vid småskola, lärare vid mindre folkskola och biträdande lärare vid folkskola att vid uppflyttning i högre lönegrad — förutom i den innehavande tjänsten förvärvade lönetursår — tillgodoräkna sig:

- a) den tid han tjänstgjort som ordinarie folkskollärare,
- b) den tid han tjänstgjort vid under offentlig kontroll stående småskoleseminarium och statsbidrag utgått till hans avlöande såsom till lärare vid småskola,
- c) den tid han efter vunnen behörighet till ordinarie lärartjänst vid småskola tjänstgjort som lärare vid skyddshem, vilket åtnjuter statsbidrag och antingen äger av Kungl. Maj:t stadfäst reglemente eller ock av Kungl. Maj:t erkänt som allmän uppfostringsanstalt,
- d) den tid han tjänstgjort som lärare vid sjukvårdsanstalt, till vars verksamhet anslag av statsmedel erhålles och statsbidrag utgått till hans avlöande såsom till lärare vid småskola, samt
- e) enligt de närmare villkor, som av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall bestämmes, den tid han i egenskap av lärare med fast anställning tjänstgjort vid statsunderstödd svensk skola i utlandet.

Härav framgår, såsom motionärerna framhålla, att lärare, varom i det anförda momentet är fråga, äger att såsom lönetursår tillgodoräkna sig bland annat tjänstgöring såsom ordinarie folkskollärare. Motionärerna anhålla nu, att denna rätt måtte utvidgas att omfatta även tjänstgöring såsom vikarie i den egentliga folkskolan. Motionärerna framhålla, att examinerade småskollärarynnor i stor utsträckning tjänstgjort såsom vikarier i folkskolorna med åtnjutande av statsbidrag. Överstyrelsen får också vitsorda, att så förhåller sig. Enligt från folkskolinspektörerna i samband med frågan om lärarbristen inhämtade uppgifter uppehölls av 1,346 vakanta folkskollärartjänster den 1 november 1922 icke mindre än 506 av småskollärarynnor. Den 1 november 1923 utgjorde antalet vakanta folkskollärartjänster 1,073, varav 344 uppehölls av småskollärarynnor, och den 1 november 1924 voro motsvarande tal 798 och 183. Vid samma tidpunkter tjänstgjorde år 1922 69, år 1923 43 och år 1924 33 småskollärarynnor såsom vikarier för tjänstlediga folkskollärare. En år 1920 företagen undersökning visade, att den 1 maj sagda år av 1,103 vakanta folkskollärartjänster 554 uppehölls av småskollärarynnor ävensom att 154 småskollärarynnor tjänstgjorde såsom vikarier för tjänstlediga folkskollärare. Ehuru statistiska uppgifter av detta slag icke föreligga tidigare, kan man dock med hänsyn till förhållandena under de anförda åren våga säga, att även före

år 1920 småskollärarinnor i mycket stor utsträckning uppehållit vakanta folkskollärartjänster. I ett stort antal fall har vakansen varit permanent under många år, så att den småskollärarinna, som en gång åtagit sig att uppehålla tjänsten såsom vakansvikarie, kommit att stanna kvar i denna sin egenskap under en längre tid, kanske ända upp till 10 å 15 år.

Läget har sålunda varit det, att under den svåra lärarbristens tid, vilken torde kunna räknas minst ett par 10-tal år tillbaka, hade undervisningen på folkskolans område icke kunnat i behörig utsträckning uppehållas utan skolverksamheten måst på många ställen alldeles inställas, därest icke småskollärarinnor varit att tillgå såsom vakansvikarier. I stort sett måste detta, åtminstone i vissa hänseenden, betraktas såsom en verklig uppoffring för de lärarinnor, det här gäller. Det ligger i sakens natur, att tjänstgöringen på det egentliga folkskolestadiet måste vara mycket krävande för de lärarkrafter, vilkas egentliga utbildning närmast avsett småskolestadiet. Härtill kommer, att de folkskolor, som omöjligen kunnat erhålla examinerade lärare, i främsta rummet varit sådana, som legat avlägset, s. k. obygdsskolor, och därtill av de sämsta typerna, vilket ytterligare försvårat arbetet. Stannar en småskollärarinna någon längre tid såsom vikarie i folkskola, minskas också hennes möjligheter att erhålla småskollärartjänst, när vid besättandet av sådana befattningar i regeln yngre lärarkrafter föredragas framför äldre.

Att åtskilliga småskollärarinnor, mången gång de bäst kvalificerade, likväl velat åtaga sig uppehållandet av dessa folkskollärartjänster, har uppenbarligen berott på den tillfälliga vinsten av ett högre arvode, enär detta jämte åtföljande dyrtidstillägg blivit detsamma, som tillkommer vikarierande examinerad folkskollärarinna. Har så några år gått, lever lärarinnan måhända på hoppet att i sinom tid erhålla dispens för att kunna söka tjänsten som ordinarie. Visst är, att skolöverstyrelsen under årens lopp haft att behandla en mängd dispensansökningar av detta slag. I åtskilliga fall ha — särskilt längre tillbaka — dylika dispenser visserligen kunnat beviljas. Men i det stora flertalet fall ha ansökningarna härom givetvis måst avslås, trots tillstyrkande av såväl vederbörande skolråd som folkskolinspektör och domkapitel.

Särskilt vid behandlingen av dylika ärenden har det mer och mer stått klart för överstyrelsen, att det är en verklig brist i nuvarande lönelagstiftning, att småskolans lärare icke få räkna tjänstgöring i den egentliga folkskolan tillgodo såsom lönetursår. Ty det måste dock anses mycket obilligt, att dessa lärare, sedan de på grund av folkskollärarbrist — och under andra förhållanden kan det ju icke komma i fråga — måst användas som vakansvikarier på den egentliga folkskolans område, kanske under en lång följd av år, men därefter nödgats återgå till småskollärartjänst, till tjänst i mindre folkskola eller såsom biträdande lärarinna vid folkskola, härvid måste flytta ned i första lönegraden och tjäna ytterligare minst 10 år, innan de nå den lönegrad, som motsvarar vikariatsarvodet i folkskolan. Av ovan anförda siffror framgår, att av de småskollärarinnor, som 1922 tjänstgjorde som vakansvikarier i folkskola, hade år 1924 icke mindre än 323 måst lämna dessa befattningar. Obilligheten av och inkonsekvensen i nu åsyftade lönetursbestämmelse framstå så mycket skarpare i ljuset av det förhållandet, att under det lärare vid småskola och mindre folkskola nu få, därest de varit »biträdande lärare» (en tjänst som ej heller är ordinarie), räkna lönetur för föregående tjänstgöring i en egentlig folkskolas nedersta klasser, de däremot ej få räkna dylik lönetursrätt för tid, under vilken de på eget ansvar skött hela folkskolan, sålunda en mera kvalificerad och högre avlönad tjänst.

Av det anförda torde sålunda framgå, att överstyrelsen finner starka skäl tala för en författningsändring i motionens syfte. Redan i sitt underdåniga utlåtande den 30 september 1924 över lärarnas lönekommittés betänkande av

den 15 augusti 1923 framhöll överstyrelsen (sid. 201), att de av kommittén föreslagna lönetursbestämmelserna för folk- och småskollärare borde på sådant sätt kompletteras, att det otvetydigt framginge bland annat, att lärare vid småskola finge för uppflyttning i högre lönegrad räkna sig till godo den tid han uppehållit befattning på vakant tjänst vid egentlig folkskola.

Härav framgår emellertid också, att överstyrelsen icke finner sig kunna tillstyrka det i motionen framlagda förslaget i hela dess omfattning. Det synes sålunda icke föreligga tillräckliga skäl, att småskollärare skulle få för lönetur räkna sig till godo sådana mera tillfälliga vikariat på folkskollärartjänst, då han uppehåller undervisningen av den anledning, att befattningshavaren erhållit tjänstledighet. Enligt överstyrelsens mening bör dylikt tillgodoräknande ske endast i sådana fall, då småskollärare uppehåller vakant folkskollärartjänst. Vikarier, som uppehålla ledig befattning, ha ju i allmänhet en särställning, bland annat därutinnan, att de likställas med ordinarie lärare beträffande rätten att vid sjukdomsfall få behålla större delen av lönen.

En tillämpning för nu ifrågavarande befattningshavare av rätten att få räkna lönetursår på det sätt, överstyrelsen sålunda föreslår, kan knappast sägas strida mot den nu i allmänhet tillämpade principen, att för dylik tjänstårsberäkning icke får — i motsats till vad fallet är då det gäller tjänstårsberäkning för pension — medräknas tjänstgöring som extra ordinarie eller vikarie. Här ifrågasättes icke, att småskollärare skall få räkna dylik extra tjänstgöring å befattning vid småskola, mindre folkskola och såsom biträdande vid folkskola, utan allenast å en lönetekniskt sett högre befattning än den, vid vilken ålderstilläggen utgå. Den ifrågasatta ändringen skulle närmast kunna jämföras med vad som nu gäller för folkskollärare, då denne äger att för uppflyttning i högre lönegrad tillgodoräkna sig bland annat »den tid han tjänstgjort som övningsskollärare vid folkskoleseminarium» ävensom den tid han »tjänstgjort som föreståndare eller lärare vid skyddshem». Även för småskollärare gälla, att de för samma ändamål äga tillgodoräkna sig tjänstgöring »som lärare vid skyddshem». I intetdera av nämnda fall ifrågasättes, att anställningen skall hava varit av ordinarie natur. Då nu synnerligen starka sakskäl tala för en sådan utvidgning av lönetursrätten för småskollärare, som genom motionen — med den av överstyrelsen föreslagna begränsningen — ifrågasättes, synes det överstyrelsen, att inga vägande invändningar skulle från någon synpunkt kunna göras mot densamma.

På grund av det anförda får överstyrelsen sålunda förorda, att den föreliggande motionen måtte på det sättet bifallas, att mom. 4 a) i § 10 av ovannämnda nådiga kungörelse den 16 september 1918 (nr 760) erhåller följande ändrade lydelse:

a) den tid han tjänstgjort såsom ordinarie folkskollärare eller uppehållit vakant folkskollärartjänst.

Stockholm den 27 mars 1925.

För Skolöverstyrelsens chef:

K. E. SANDBERG.

SVEN NYLUND.

Gustaf Rëdelius.